

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
КАФЕДРА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН ФАКУЛЬТЕТУ № 6**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (правозастосування)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол 26.09.2023 № 9.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 8.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
Ради ХНУВС
з юридичних дисциплін
Протокол від 23.09.2023, № 9.

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін (протокол від 18.08.2023 р. № 8).

Розробники:

1. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор, **Кириченко В. .**
2. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Зайцев Л.О.**
3. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Головко Б. Г.**

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного права Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, доктор юридичних наук, професор **Гавриленко О. А.**
2. Завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент **Логвиненко І. А.**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – <u>4</u>	<u>08</u> <u>Право</u> (шифр галузі) (назва галузі знань)	Навчальний курс 1 Семестр 1
Загальна кількість годин – <u>120</u>	<u>081</u> <u>Право</u> (код спеціальності) (назва спеціальності)	Види контролю: екзамен
Кількість тем – <u>5</u>	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (назва СВО)	
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Денна форма навчання:		Заочна форма навчання:
Лекції – 26 годин; Семінарські заняття – 24 годин; Самостійна робота – 70 годин;		Лекції – 6 годин; Семінарські заняття – 8 годин; Самостійна робота – 106 годин;

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є ознайомлення студентів на прикладі України з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права, формування розуміння закономірностей та напрямів їхнього розвитку. Студенти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності, негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

Основною метою вивчення дисципліни «Історія держави і права України» є сприяння становленню сучасного всебічно-розвинутого висококваліфікованого фахівця-юриста; формування правових знань у студентів та уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; вироблення навичок самостійного аналізу державно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища.

Завдання. Основними завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права України» є формування у студентів вмінь та навичок, які ставляться перед правознавцями на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки: Історія держави і права України тісно пов'язана з курсами «Історія та культура України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Політологія», «Філософія права», «Теорія держави і права», «Конституційне право» тощо.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

1) *на поняттєвому рівні:* основи історико-правових та теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави і права; основи колишніх та сучасних юридичних понять і категорій.

2) *на фундаментальному рівні:* процеси виникнення та розвитку держави і права України, її типи та форми, особливості, притаманні державному ладу та соціальному устрою, правовим системам, головні джерела права на різних етапах історичного розвитку, еволюцію правового статусу населення;

3) *на практично-творчому рівні:* правові основи тлумачення норм права; форми і методи поширення історико-правових знань серед населення; форми та порядок надання правової допомоги громадянам.

вміти:

1) *на репродуктивному рівні:* відтворювати основні поняття та категорії дисципліни, наводити основні факти, що характеризують державно-правове життя народу України на різних етапах їхнього розвитку;

2) *на алгоритмічному рівні:* довільно використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їх використанням при вивченні галузевих дисциплін; вірно тлумачити норми права; безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;

3) *на евристичному рівні:* на основі засвоєння історичних знань про державно-правові явища вміти з наукових позицій давати їм правильну оцінку, розкривати їх дійсну сутність; знаходити шляхи розв'язання задач, що виникають у працівника поліції під час поширення правових знань серед населення, формування у громадян поваги до права і закону.

4) *на творчому рівні:* переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отримані знання, вміння та навички до змінних умов та нестандартних ситуацій; самостійно вести експериментальну, науково-дослідницьку діяльність.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни		
Інтегральна компетентність	Здатність і готовність особи розв'язувати задачі і проблеми у галузі правоохоронної діяльності із поглибленим рівнем знань та вмінь, достатніх для вирішення проблемних професійних завдань у сфері правоохоронної діяльності, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-3	Базові знання та розуміння області та розуміння професії
	ЗК-5	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій
	ЗК-8	Здатність провадити дослідницьку і інноваційну діяльність
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	ФК-1	Усвідомлення засад і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права, як: конституційне право, адміністративне і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право, фінансове право, господарське право
	ФК-2	Здатність забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особистості, суспільства, держави в межах виконання своїх посадових обов'язків, здатність працювати в міжнародному контексті

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна.

Предмет історії держави та права України як гуманітарної науки та навчальної дисципліни.

Місце історії держави та права України в системі гуманітарних наук та навчальних дисциплін.

Методологія викладу і вивчення. Основні теоретичні напрямки історико-правової науки. Сутність і походження держави і права. Типи

державно-правового розвитку.

Періодизація курсу історії держави і права України, історіографія.

Тема № 2. Держава і право України у стародавній час.

Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України: розпад первіснообщинного ладу (причини, етапи); археологічні культури; формування передумов виникнення права у землеробських племен Подніпров'я (І тисячоліття до н.е.).

Право Скіфських ранньодержавних утворень: Велика (VII-III ст. до н.е.) та Мала (Кримська) Скіфія (III ст. до н. е. - III ст. н.е.); джерела права (звичаєве право, правова думка). Основні риси права (державного, цивільного, кримінального, процесуального). Початкові форми рецепції права.

Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика): поліси (Херсонес, Ольвія, Тіра, Пантікапей); Боспорське царство; нормативні основи колонізації; міжнародно-правові стосунки; джерела права (звичаєве право, нормативні акти, використання досягнень античної правової думки).

Основні риси державного права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судоустрій; фінанси.

Нормативне регулювання цивільно-правових відносин в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): право власності; зобов'язальне право; особливості регулювання сімейних відносин; спадкове право; вплив римського права.

Становлення кримінального права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): поняття злочину, його суб'єкти та об'єкти; види злочинів; мета та види покарань.

Основні риси процесуального права в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): форми та суб'єкти процесу; стадії процесу, види доказів.

Виникнення карально-охоронної функції у Північному Причорномор'ї в стародавню добу (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): охорона громадського порядку та протидія злочинності у скіфських ранньодержавних утвореннях, в античних державах Північного Причорномор'я; правоохоронні органи античних держав; поєднання правоохоронної та інших виконавчих функцій; здійснення нагляду за дотриманням законності; контроль за дотриманням норм моралі; діяльність податкових органів.

Тема № 3. Держава і право України періоду середньовіччя.

Утворення Київської Русі: причини, передумови; об'єднання суперсоюзів слов'янських племен (друга пол. IX ст.); генеза права.

Джерела права Київської Русі: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів «Руська Правда»); нормативні договори; канонічне право; формування правової системи. Державно-правова думка: Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Митрополит Іларіон.

Державне право Київської Русі: правовий статус населення (феодала, смерди, челядь, холопи, міське населення). Форми державного устрою та правління (ранньофеодальна імперія; палацово-доменіальна система управління; самоврядування); судоустрій.

Основні риси цивільного права у Київській Русі: право власності; зобов'язальне право; спадкове право; сімейне право.

Основні риси кримінального права Київської Русі: поняття злочину; суб'єкти та об'єкти злочину; мета та види покарань.

Основні риси процесуального права Київської Русі: історична форма процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.

Джерела та основні риси державного права Русі у період роздробленості: причини роздробленості, її юридичне закріплення; правовий стан населення. Форма державного устрою та правління, її особливості у Південно-західних землях Русі. Судоустрій. Вплив монгольського (золотоординського) права.

Охорона громадського порядку та боротьба зі злочинністю у Київській Русі: джерела права про охоронну діяльність; князь та його повноваження; вірники, мечники, старша та молодша дружина, посадники.

Правове становище українських земель під владою Польщі, Литви Речі Посполитої: ліквідація залежності від Золотої Орди; входження українських земель до складу іноземних держав та його правове закріплення; Кревська унія 1385 р.; Люблінська унія 1569 р.

Джерела права українських земель (серед. XIV – серед. XVII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Литовські статuti; джерела магдебурзького права); джерела канонічного права; правова думка в українських землях (С.Оріховський, З.Копистенський, М.Смотрицький, І.Вишенський, Й.Борецький, П.Могила, Й.Верещинський).

Державне право на українських землях у складі Польщі, Литви, Речі Посполитої (XIV – сер. XVII ст.): правовий стан населення (феодала, феодально залежне населення, козацтво, міські стани, духовенство); адміністративно-територіальний устрій; органи державної влади; міське самоврядування; судоустрій.

Тема № 4. Історія держави і право України Нового часу.

Джерела права України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: звичаєве право, основні риси звичаєвого козацького права, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), „старі” збірки законів, канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А.Кисіль).

Державне право України періоду формування національної козацької середини XVII ст.: правовий стан населення (селянство, міщанство, козацтво, шляхта); виборче право; державний устрій, форма правління, полково-сотенна система (визначення, структура, функції); режим; самоврядування (міст, Січі); судоустрій.

Основні зміни у праві України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: цивільному праві (право власності на землю); кримінальному праві (державні, військові злочини); процесуальному праві (судочинстві).

Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р.

Державно-правовий статус України-Гетьманщини у складі Російської держави: правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій; Слобідська Україна; Запорізька Січ.

Державно-правовий статус українських земель у складі Оттоманської імперії (Кримського ханства): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права України в другій половині XVII – третій чверті XVIII ст.: джерела права України-Гетьманщини у складі Російської імперії (звичаєве право, договірні статті, універсали, російське законодавство, «старі» збірки права, кодифікаційні акти), правова думка, діяльність першого екзильного уряду України-Гетьманщини; джерела права в українських землях у складі Оттоманської імперії; правова думка (державно-правові погляди І.Мазепи, П.Орлика («Конституція» 1710 р.), Ф.Прокоповича, К.Розумовського, Я.Козельського, М.Драгоманова).

Державно-правовий статус українських земель у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права в українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: джерела права в українських землях у складі Російської імперії; джерела права в українських землях у складі Речі Посполитої; джерела права в українських землях в складі Австрійської імперії; правова думка («Руська Правда» П.Пестеля; «Катехізис» І.Котляревського, В.Тарновського, В.Лукашевича; «Історія Русів»; Кирило-Мефодіївське товариство та його програмні документи).

Систематизація права України XVIII - першої половини XIX ст.: інкорпорації, кодифікації (державні, приватні) права українських земель у складі Російської імперії («Собрание малороссийских прав», «Свод местных законов западных губерний», кодифікація Сперанського); кодифікація права в українських землях у складі Австрійської імперії (Терезіана).

Основні риси цивільного права України у складі Російської імперії (друга половина XVII - перша половина XIX ст.): суб'єкти правовідносин;

право власності; зобов'язальне право.

Основні риси цивільного права в українських землях у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії) наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: суб'єкти правовідносин; право власності; зобов'язальне право.

Основні риси кримінального права України (друга половина XVII – третя чверть XVIII ст. (до 1775 р.)): поняття злочину, види злочинів, мета та види покарань. Основні риси кримінального права України наприкінці XVIII - у першій половині XIX ст.: поняття злочину, види злочинів, мета та види покарань.

Основні риси процесуального права України у складі Російської імперії (друга половина XVII - перша половина XIX ст.): форми процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.

Основні риси процесуального права в українських землях у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії) у другій половині XVII – першій половині XIX ст.: форми процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.

Ліквідація української державності та національної правової системи у складі Російської імперії (друга половина XVIII - перша половина XIX ст.): основні етапи ліквідації української державності в складі Російської імперії; ліквідація магдебурзького права; колонізація українських земель Російською імперією та її правовий режим.

Карально-охоронний апарат в українських землях у XVII – першій половині XIX ст.: органи прокуратури Російської імперії на території України; слідчі органи; податкові органи; козацькі військово-охоронні формування (Дунайське, Чорноморське, Дністровське козацьке військо); регулярна поліція в Російській імперії (Преображенський приказ; організація центральної та місцевої поліції за часів Катерини II; поліцейська система Російської імперії на початку XIX ст.; центральні та місцеві поліцейські органи; організація поліцейського апарату в Україні).

Буржуазні політико-правові реформи на західноукраїнських землях. Основні зміни в праві (друга пол. XIX – поч. XX ст.): революція 1848 – 49 р.; основні джерела права; австрійські конституції 1848, 1849 та 1867 рр.; зміни в галузях права (державному, цивільному, кримінальному, процесуальному).

Джерела права в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст.: звичаєве право; джерела загальноросійського права (царські маніфести, укази, закони (фабричне законодавство та ін.), Думки Державної Ради, Звід законів Російської імперії, коментовані збірки нормативних актів). Державне право українських губерній у складі Російської імперії (друга пол. XIX ст.): правовий стан населення; органи державної влади, самоврядування; судоустрій; військо.

Правові основи селянської реформи 1861 р. в Україні: законодавче підґрунтя реформ, зміни в правовому статусі селянства (особисті та майнові права), перехід до позастанових засад державного управління і

самоврядування; юридична процедура набуття прав власності на землю.

Правові основи земської реформи 1864 р. та міської реформи 1870 р., земської та міської контрреформ: джерела реформ; виборча система; розпорядчі та виконавчі органи, їх структура та компетенція; термін діяльності; особливості здійснення реформ в Україні; контрреформи земського та міського самоврядування.

Правові основи судової реформи 1864 р. та контрреформ: причини та передумови реформування судової системи; джерела; суди мирової юстиції; суди окружної юстиції; суд присяжних; інститут судових слідчих; інститут повірених; зміна функцій прокуратури.

Військова реформа 1874 р., фінансова та освітня реформи: джерела; загальна військова повинність, її відмінності від рекрутської повинності; зміна терміну служби; військово-адміністративна реформа; військово-освітня реформа; правові основи фінансової реформи; реформи в галузі освіти, урядові утиски української культури (Валуєвський циркуляр, Емський указ).

Правові основи контрреформ 80-90-х рр. XIX ст.: Виключні положення 1881 та 1892 рр.; інститут тимчасових військових генерал-губернаторів; Положення про земських дільничних начальників 1889 р.

Загальна і політична поліція в українських губерніях Російської імперії у XIX ст.: органи державної безпеки Російської імперії в Україні; утворення III відділення та корпусу жандармів; поліцейські реформи в Росії в др. пол. XIX ст. (Тимчасові правила 1862 р.; «Положення про корпус жандармів» 1867 р.)

Основні напрямки розвитку цивільного, трудового та цивільно-процесуального права в українських землях у складі Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.: розвиток цивільного права (активізація цивільного обігу); фабрично-заводське законодавство; столипінське аграрне законодавство.

Основні риси адміністративного, адміністративно-процесуального, кримінального, кримінально-процесуального та кримінально виконавчого права в українських землях у складі Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст.: джерела адміністративного, кримінального та кримінально-процесуального права, адміністративні правопорушення, злочини, мета та види покарань; виконання покарань.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Російської імперії, особливості її функціонування в українських губерніях на поч. XX ст.: соціально-економічні зміни в умовах імперіалізму; революція 1905-1907 років, режим військового стану на українських землях; розвиток джерел права; правова думка (програми політичних партій).

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Австро-Угорської імперії, особливості її функціонування в західноукраїнських землях на поч. XX ст.: соціально-економічні перетворення; зміни в управлінні Галицьким сеймом; розвиток джерел права; правова думка (програми політичних партій).

Основні риси державного (конституційного) права Російської імперії на поч. XX ст.: Маніфест 17 жовтня 1905 р., Основні державні закони Російської імперії 1906 р.; правовий стан населення; виборче право; центральні та місцеві органи влади; органи самоврядування, запровадження земств на Правобережній Україні.

Основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни: мілітаризація державного апарату в українських землях у складі Російської імперії, Особливі наради, Союз міст, Земський союз, «Земгор», воєнно-промислові комітети; Головна Українська Рада; цивільне, адміністративне, фінансове, трудове, кримінальне та кримінально-процесуальне право Росії та Австро-Угорщини воєнної доби.

Тема № 5. Держава і право України Новітнього часу.

Політико-правові зміни в Україні в умовах буржуазно-демократичної революції в Росії (лютий – листопад 1917 р.): падіння самодержавства; створення Тимчасового уряду; органи влади і управління в Росії та Україні; Ради робітничих, солдатських та селянських депутатів; виникнення Центральної Ради, її політико-правові акти; правові відносини Центральної Ради та Тимчасового уряду; Генеральний Секретаріат та його правовий статус; місцеві органи Центральної Ради.

Злам поліцейської системи Російської імперії під час Лютневої революції 1917 р.: органи охорони громадського порядку в Росії 1917 р; Утворення народної міліції Тимчасового уряду; Постанова «Про заснування міліції»; виникнення робітничої міліції та Червоної гвардії; нормативне регулювання діяльності міліції та червоної гвардії.

Проголошення та державно-правова розбудова Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918): генеза та еволюція органів державної влади УНР; охоронні формування УНР доби Центральної Ради (цивільна та військова міліція; Вільне козацтво: “Статут Вільного козацтва”, керівні органи, структура, компетенція); джерела права, правова думка, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Німецько-австрійський окупаційний режим.

Проголошення та розбудова держави і права Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.): джерела права, правова думка, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права; Державна варта (керівні органи, структура, компетенція Державної Варти; «Статут Української Державної варти»); армійські охоронні сотні, місцева міліція. Окупаційні військово-адміністративні та судові органи.

Проголошення та розбудова держави і права Радянської України (грудень 1917- квітень 1918 р.): основні риси державного права (I та II з'їзди Рад радянської України; будівництво радянських органів влади і управління; збройні сили; суд; надзвичайні органи влади і управління);

джерела та основні риси цивільного, земельного, кримінального, процесуального права.

Відновлення та державно – правова розбудова УНР періоду Директорії (листопад 1918 – листопад 1920 р.): джерела права, основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Уряд УНР в екзилі та його політико-правові рішення.

Проголошення та розбудова держави і права Західноукраїнської Народної Республіки: джерела права, основні риси конституційного (Українська Національна Рада, Державний Секретаріат ЗУНР, Відділ УНРади), цивільного, земельного, кримінального, процесуального права. Правоохоронні органи ЗУНР: органи прокуратури; народна міліція та державна жандармерія ЗУНР.

Відновлення та розбудова держави і права Української Соціалістичної Радянської Республіки: воєнний комунізм; джерела права, революційна законність та особливості праворозуміння; основні риси конституційного, цивільного, земельного, кримінального, процесуального права.

Охоронно-репресивні органи УСРР у 1917-1921 рр.: військові революційні трибунали УСРР в період громадянської війни; утворення робітничої міліції Радянської України; створення НКВС УСРР; декрет РНК УСРР «Про організацію міліції»; розбудова радянської міліції; «Інструкція з організації радянської робітничо-селянської міліції»; органи державної безпеки УСРР у 1917-1921 рр.

Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу: правове закріплення військово-політичного союзу УСРР з РРФСР та іншими радянськими республіками (договори 1 червня 1919 р., 28 грудня 1920 р.); Декларація та Договір про утворення СРСР 1922 р.; Конституція СРСР 1924 р.; правове становище України у складі СРСР.

Джерела права УСРР періоду нової економічної політики: зміни у радянській правовій доктрині; курс на революційну законність; перша кодифікація права УСРР, її причини, етапи, механізм; правові ідеї, покладені у підґрунтя кодифікації.

Конституційне (державне) право УСРР (1922-1929 рр.): правовий статус громадян; правовідносини УСРР та СРСР; зміни адміністративно-територіального поділу УСРР (утворення АМСРР); правові основи українізації; правовий статус національних районів у складі УСРР; зміни в Конституції УСРР 1925 р.; Конституція УСРР 1929 р.; правовий статус Криму у 20-х рр. XX ст.

Основні риси цивільного, земельного, кооперативного, трудового права УСРР (1922-1929 рр.): форми власності, принцип матеріальної зацікавленості; майнові права; свобода договору; спадкове право; правове забезпечення трудового землекористування; суб'єкти трудового права; колективний договір; трудовий договір; тривалість робочого часу.

Основні риси адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (1922-1929 рр.): правове регулювання адміністративних відносин, становлення та розвиток фінансового права УСРР; злочини та покарання за кримінальними кодексами УСРР 1922 і 1927 рр.

Основні риси процесуального права УСРР (1922-1929 рр.), виправно-трудове законодавство: цивільно-процесуальне право УСРР; кримінально-процесуальне право (кримінально-процесуальні кодекси УСРР 1922 і 1927 рр.); характерні риси виправно-трудового права.

Правоохоронні органи України у період непу: положення про НКВС УСРР 1922 р.; організація, основні напрямки діяльності міліції України у період непу; «Правила проходження служби у робітничо-селянській міліції» 1923 р.; скасування республіканського НКВС; підпорядкування міліції органам ОДПУ; створення, структура та основні напрямки діяльності НКВС СРСР; прокуратура.

Джерела права УСРР у період завершення формування адміністративно-командної системи, тоталітарного режиму (30-ті рр. XX ст.): Конституції СРСР 1936 р. і УСРР 1937 р., закони, постанови з'їздів рад, Верховної Ради СРСР і УРСР, постанови ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР, постанови ЦК КП(б)У і РНК, підзаконні акти.

Конституційне право УСРР (30-ті рр. XX ст.): зміни в правовому стані селянства, робітників, інтелігенції; новий клас – номенклатура; державний устрій та форма державного правління; органи влади і управління за Конституцією УРСР 1937 р.; суд; правове закріплення командно-адміністративної системи управління, її основні риси; посилення ролі та одержавлення партійних органів.

Правове підґрунтя відновлення позаринкової економіки (індустріалізація, суцільна колективізація сільського господарства): деформації в цивільному праві (праві власності, зобов'язальному, спадковому праві, шлюбно-сімейному праві); становлення колгоспно-кооперативного права, його основні риси; зміни у трудовому праві.

Основні риси кримінального та кримінально-процесуального права УСРР (30-ті рр. XX ст.): посилення каральної спрямованості; поширення незаконних репресій; позасудові репресії; найвідоміші політичні процеси в Україні кінця 20-х – 30-х рр. XX ст. (Шахтинська справа, справа Промпартії, СВУ, Українського національного центру та ін.).

Устрій та діяльність каральних органів УРСР у 1921-1939 рр.: органи державної безпеки, міліція, прокуратура, податкові органи, адвокатура, нотаріат УРСР в 1921-1939 рр.: нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності; посилення репресивних рис у діяльності каральних органів в 30-х рр. XX ст.: діяльність позасудових репресивних органів; постанова “Про особливу нараду при НКВС СРСР”; утворення нових підрозділів НКВС в 30-ті рр.: органів по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності, державтоінспекції, залізничної міліції.

Зміни у праві УРСР (1939-1941 рр.). Правові підстави приєднання західноукраїнських земель до УРСР.: законодавче оформлення приєднання

західноукраїнських земель; правові характеристики їхньої радянзації.

Зміни у праві УРСР в умовах воєнного стану (1941-1946 рр.): джерела права; конституційне (створення надзвичайних органів державної влади та управління, утворення наркоматів закордонних справ та оборони УРСР (1944 р.); зміни в конституційних органах влади і управління; збройні сили; суд; військові трибунали), адаптація цивільного, шлюбно-сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права до воєнних умов.

Устрій та діяльність каральних органів УРСР у період другої світової війни: компетенція прокуратури, її воєнізація згідно з Наказом Прокурора СРСР від 27 серпня 1942 р.; особливості діяльності НКВС у період другої світової війни (створення та репресивний характер діяльності управління НКВС на західноукраїнських землях; міліція УРСР в роки Великої Вітчизняної війни; боротьба зі злочинністю; забезпечення громадського правопорядку; участь підрозділів НКВС у бойових діях, русі опору, звільненні території України; трибунали військ НКВС; боротьба з підрозділами ОУН-УПА); Органи державної безпеки СРСР та УРСР в період другої світової війни (структура, нормативно-правове забезпечення, особливості діяльності).

Окупаційний режим, організаційні та політико-правові засади рухів опору в Україні під час другої світової війни: міжнародні норми, окупаційні режими, радянський рух опору, національний рух опору.

Основні риси права УРСР у повоєнні роки: джерела права, скасування воєнного стану основні риси конституційного права (правовий стан окремих категорій населення; посилення тиску на інтелігенцію; продовження незаконних репресій; зміни в органах державної влади і управління; відновлення системи конституційних органів влади та управління; збройні сили; суд; правоохоронні органи; зміцнення тоталітарного режиму; діяльність органів радянської влади в західних областях України, боротьба з національним підпіллям); основні риси цивільного, трудового, кримінального, процесуального права УРСР у повоєнні роки.

Міжнародно-правовий статус УРСР у повоєнні роки (др. пол. 40-х – поч. 50-х рр. XX ст.): участь УРСР у заснуванні ООН; участь у міжнародних організаціях; міжнародні договори з участю УРСР; завершення об'єднання території України, її міжнародно-правове визнання.

Джерела права УРСР середини 50-х – середини 80-х років XX ст.: лібералізація суспільного життя та її вплив на гуманізацію права; Конституція УРСР 1978 року, її зміст; друга кодифікація права УРСР (причини, механізм, етапи, завдання); партійно-політичні акти.

Основні риси конституційного права УРСР середини 50-х – середини 80-х років: правовий статус громадян; курс на демократизацію та відновлення прав людини; «шестидесятники»; поява дисидентів; поширення руху за права людини і громадянина; законодавче підґрунтя

приєднання Криму; правове становище України у складі СРСР; форма державного правління; часткова демократизація організації та діяльності органів влади і управління; реорганізація репресивних органів сталінського тоталітарного режиму; перебудова судової системи; посилення прокурорського нагляду; суперечливість, непослідовність процесу деєсталінізації.

Основні риси цивільного, господарського, колгоспного, трудового права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.): форми соціалістичної власності; об'єкти права державної власності; регулювання договірних відносин між підприємствами, господарськими організаціями; укрупнення колгоспів; розширення кола об'єктів колгоспно-кооперативної власності; розширення прав колгоспів; обмеження розвитку індивідуального господарства; посилення бюрократичного керівництва колгоспами; тривалість робочого часу; стимулювання праці; припинення трудового договору; порядок вирішення трудових спорів; пенсійне законодавство.

Основні риси адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.). Виникнення нових галузей права: правове закріплення відновлення командно-адміністративної системи; економічна реформа 1965-1967 рр., відновлення командно-адміністративних методів управління господарством; подальша бюрократизація державного апарату; зміни та доповнення до кримінального законодавства СРСР та УРСР; повітряне право.

Основні риси процесуального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.), правоохоронні та правозахисні органи УРСР у сер. 50-х – на поч. 90-х рр. XX ст.: прокуратура УРСР (організація та діяльність прокуратури на основі Положення про прокурорський нагляд в СРСР 1955 р.; Конституція 1978 р. про прокуратуру УРСР; Закон про прокуратуру СРСР 1979 р.); органи держбезпеки УРСР (спроба реорганізації органів державної безпеки в повоєнні роки; створення КДБ СРСР); органи внутрішніх справ УРСР (спроба деєсталінізації ОВС УРСР в др. пол. 40-х - на початку 50-х рр.; Наказ «Про скасування Міністерства внутрішніх справ СРСР» 1960 р.; Положення про міліцію 1962 р.; Наказ «Про утворення союзно-республіканського Міністерства охорони громадського порядку» 1966 р.; МВС УРСР у період перебудови 1985-1991 рр.; Закон «Про міліцію УРСР» 1990 р.); адвокатура та нотаріат УРСР.

Нормативно-правове закріплення процесу курсу на «перебудову» в СРСР та УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): джерела права (зміни і доповнення до Конституції СРСР 1977 та УРСР 1978 рр.; джерела цивільного, шлюбно-сімейного, трудового, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального права; Закон «Про мови в УРСР»; Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 року); розвиток правової думки в умовах багатопартійності; реформування цивільного та господарського законодавства.

Демократичні зміни у праві УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): конституційне право (розширення прав і свобод громадян; реформи

державного апарату; визнання і реалізація принципу розподілу влади; проголошення державного суверенітету УРСР); господарське право (нормативна регламентація пошуку нових шляхів та методів господарювання, правове регулювання здійснення реформ в економіці); адміністративне, цивільне, земельне, трудове, кримінальне, процесуальне право.

Становлення та розбудова незалежної України, їх конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-2017 рр.): правове оформлення розпаду СРСР; проголошення реформи державного апарату; Конституційний договір 1995 р., опрацювання та прийняття Конституції України 1996 р.; державна символіка; державна мова; джерела національного права незалежної України; становлення поліджерельності права (Конституція України, конституційні закони, рішення Конституційного Суду, постанови і роз'яснення Верховного Суду, акти місцевого самоврядування тощо); правова думка.

Основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2018 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право).

Становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991-2018 рр.): органи прокуратури, державної безпеки, податкові органи, адвокатура, органи юстиції, нотаріальні органи України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у 1991-2018 рр. (нормативно-правове забезпечення; особливості діяльності); організаційно-правові засади становлення системи МВС України; основні завдання та напрями її реформування.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна) форма навчання

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна.	18	2	2	-	-	10	
Тема № 2. Держава і право України у стародавній час.	24	2	4	-	-	14	

Тема № 3. Держава і право України періоду середньовіччя.	24	6	6	-	-	14	екзамен
Тема № 4. Історія держави і право України Нового часу.	24	6	6	-	-	14	
Тема № 5. Держава і право України Новітнього часу.	30	8	8	-	-	18	
Всього за семестр № 1	120	24	26			70	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна) форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		
Семестр № 2							
Тема № 2. Держава і право України періоду середньовіччя.	34	2	2			30	екзамен
Тема № 4. Історія держави і право України Нового часу.	34	2	2			30	
Тема № 5. Держава і право України Новітнього часу.	52	2	4			46	
Всього за семестр № 3	120	6	8			106	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література
Тема №1: Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна.			
1.	Охарактеризувати місце історії держави і права України в системі юридичних дисциплін.		1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с. 2. Історія держави і права України : підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янець та ін. – Х. : Право, 2013. – 704 с. 3. Історія держави і права України : практикум : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / А.Є. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна та ін. – Донецьк : Кальміус, 2012. – 244 с. 4. Історія держави і права України.
2.	Знати, та аргументовано пояснювати сутність і походження держави і права		
3.	Відрізняти різні типи державно-правового розвитку.		
4.	Вміти пояснювати сутність і походження держави і права		

		Академічний курс : підручник : у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.
Тема №2: Держава і право України у стародавній час.		
1.	З'ясувати, особливості формування та розвитку античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї	5. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. – 348 с.
2.	Підготувати конспект питання «Основні риси процесуального права в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): форми та суб'єкти процесу; стадії процесу, види доказів».	6. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України : підручник / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – Київ : Ін юре, 2007. – 624 с.
3.	Визначати відмінності у скіфський та сарматській державних моделях	7. Музиченко П.П. Історія держави і права України : навч. посіб. / П.П. Музиченко. – 6-те вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 471 с.
4.	Характеризувати джерела права Київської Русі.	8. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України : навч. посіб. : Рекомендовано МОН України / Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 382 с.
5.	Знайти відповідь на питання: якими були правові передумови грецької колонізації Північного Причорномор'я?	9. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.
6.	Законспектувати основні етапи становлення кримінального права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): поняття злочину, його суб'єкти та об'єкти; види злочинів; мета та види покарань.	
Тема №3: Держава і право України періоду середньовіччя.		
1.	Виділяти та характеризувати основні етапи становлення давньоруської держави.	1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с.
2.	Знати основні риси процесуального права Київської Русі: історичну форму процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.	2. Історія держави і права України : підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. – Х. : Право, 2013. – 704 с.
3.	Яким чином на Русь вплинуло монгольське (золотоординське) право?	3. Історія держави і права України : практикум : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / А.Є. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна та ін. – Донецьк : Кальміус, 2012. – 244 с.
4.	Вміти характеризувати джерела права українських земель (серед. XIV - серед. XVII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Литовські статuti; джерела маґдебурзького права).	4. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.
Тема № 4: Історія держави і право України Нового часу.		
1.	Вміти проводити компаративний аналіз правового становища українських земель у складі Австрійської та Російської імперій	5. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. – 348 с.
2.	Проаналізувати міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р.	6. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України : підручник / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – Київ : Ін юре, 2007. – 624 с.
3.	Підготуватись до обговорення питання «Державне право України періоду формування національної козацької середини XVII ст.».	7. Музиченко П.П. Історія держави і права України : навч. посіб. / П.П. Музиченко. – 6-те вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 471 с.
4.	На яких правових основах здійснювалися	8. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України : навч. посіб. : Рекомендовано МОН України / Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер,

	реформи 1860-х – 70-х рр.?	2011. – 382 с.
5.	Охарактеризуйте основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни	9. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.
Тема № 5: Держава і право України Новітнього часу.		
1.	Підготувати доповідь на тему: «Конституційний процес в Україні»	1.Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с. 2. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. – 348 с. 3. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.
2.	Підготуватися до обговорення проблеми: «Національна та більшовицька моделі української державності».	
3.	З'ясувати особливості адміністративного, фінансового, кримінального права УСРР (сер. 50-х – сер. 80-х рр.).	
4.	Охарактеризуйте основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2018 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право).	
5.	Назвіть характерні риси становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991-2018 рр.):	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми контрольних робіт, рефератів, есе.

1. Форми державного правління античних держав Північного Причорномор'я.
2. Кримінальне право античних держав Північного Причорномор'я.
3. Теорії про походження державності у східних слов'ян.
4. Класифікація та аналіз джерел права Київської Русі.
5. Руська правда: походження, списки, редакції.
6. Право власності за Руською Правдою.
7. Шлюбно-сімейне право Давньоруської держави.
8. Основні риси кримінального права за Руською Правдою.
9. Суд та процес у Київській Русі.
10. Причини роздробленості Давньоруської держави.
11. Державний лад Галицько-Волинського князівства.
12. Право українських земель у складі Великого князівства Литовського.
13. Право українських земель у складі Речі Посполитої.
14. Литовські Статути.
15. Особливості магдебурзького права в Україні.
16. Унії Польщі та Литви та їх наслідки для України.
17. Українська козацька держава середини XVII ст.
18. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
19. Ліквідація автономії України у XVIII ст.
20. Основні риси права в Україні у XVIII – на початку XIX ст.

21. Включення правобережних та південних українських земель до складу Росії.
22. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
23. Земська реформа 1864 р. в Україні.
24. Міська реформа 1870 р. в Україні.
25. Військова реформа 1874 р.
26. Поліцейська реформа другої половини XIX ст.
27. Судова реформа 1864 р. в Україні.
28. Контрреформи 80-90 рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
29. Суспільно-політичний лад на західноукраїнських землях в складі Австро-Угорської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст.
30. Столипінські реформи та їх особливості в Україні.
31. Право України в умовах надзвичайного стану періоду першої світової війни.
32. Формування та діяльність Української Центральної Ради (березень-жовтень 1917 р.).
33. Проголошення Української Народної Республіки (УНР).
34. Створення Української Соціалістичної Радянської республіки.
35. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.
36. Право України періоду гетьманату П. Скоропадського.
37. УНР доби Директорії.
38. Західноукраїнська Народна республіка – ЗУНР.
39. Конституція УРСР 1919 р.
40. Правове оформлення режиму «воєнного комунізму».
41. Україна та утворення СРСР.
42. Законодавче забезпечення здійснення нової економічної політики.
43. Перша кодифікація права в УРСР.
44. Джерела та пам'ятки права УРСР 30-тих років. Конституція УРСР 1937 р.
45. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.
46. Зміни в органах влади і управління УРСР в період Великої Вітчизняної війни.
47. Політика деєсталінізації та її наслідки для України.
48. Друга кодифікація права в УРСР.
49. Конституція України 1996 року.
50. Проведення реформ та зміни у державно-правовій системі України в сучасний період.
51. Мирні договори Русі з Візантією як першоджерела українського і слов'янського права.
52. Березневі (Московські) статті 1654 р.: історико-правові оцінки.
53. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.: історія створення, аналіз, значення.
54. Історико-психологічні особливості формування української державності і права.

55. Україна в програмних документах декабристів.
 56. Державно-правові ідеї в Україні початку ХХ ст.
 57. Конституція Директорії Української Народної Республіки.
 58. Конституція Західноукраїнської Народної Республіки.
 59. Правове регулювання політики українізації.
 60. Правовий режим окупації в Україні (1941-1944 рр.)

6. Методи навчання

Вид навчального заняття та їх класифікація	Тема, за якою проводиться	Кількість годин
Традиційні форми проведення лекційного заняття		
Інформаційна лекція	Історія держави і права України – нормативна навчальна дисципліна. Виникнення та становлення права, перших державних форм на території України	2
Тематична лекція	Право Київської Русі	2
Тематична лекція	Право на землях України у складі іноземних держав в період централізації влади (середина XIV – середина XVII ст.).(Ч.1).	2
Тематична лекція	Право на землях України у складі іноземних держав в період централізації влади (середина XIV – середина XVII ст.).(Ч.2).	2
Тематична лекція	Держава і право України періоду національної революції (1648 – 1686 рр.)	2
Тематична лекція	Право України у період становлення та ліквідації національної державно-правової системи (середина XVII – перша половина XIX ст.)	2
Тематична лекція	Право на українських землях у період становлення та розвитку буржуазних відносин (середина XIX – початок XX ст.)	2
Тематична лекція	Право України у період Першої світової війни та національно-демократичної революції (1914 – 1920 рр.)	2
Тематична лекція	Право України у міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.).(Ч. 1).	2
Тематична лекція	Право України у міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.).(Ч. 2).	2
Тематична лекція	Право УРСР в умовах Другої світової війни і перші повоєнні роки	2
Тематична лекція	Право УРСР періоду лібералізації та перебудови (середина 50-х – 1991р.)	2
Форми проведення семінарського заняття		
Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Виникнення права та державності на території України у стародавню добу	2

Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Право Київської Русі	4
Семінар-обговорення доповідей, рефератів	Право України наприкінці XIV – до середини XVII ст.	2
Семінар-обговорення доповідей, рефератів	Держава і право України сер. XVII – к. XVIII ст.	6
Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Право в українських землях у складі Російської імперії другої пол. XIX – поч. XX ст.	2
Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Державне право України у період національно-демократичної революції (1917-1921 рр.)	4
Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Основні риси права української держави у 1920-30-х рр.	2
Семінар-обговорення доповідей, рефератів	Основні риси права України періоду Другої світової війни.	2
Класичний семінар (семінар із виступами студентів)	Державне будівництво і розвиток права України у роки незалежності.	2

Протягом навчального семестру під час семінарських занять студенти виконують дві письмові короткотермінові контрольні роботи або тестування. В якості самостійної індивідуальної роботи виконується принаймні одна робота (контрольна, реферат або есе) Яка окремо оцінюється та включається в результати самостійної роботи за семестр.

7. Методи контролю

Контрольні питання, що виносяться на екзамен

1. Предмет, метод і завдання курсу історії держави і права України.
2. Періодизація історії держави і права України.
3. Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України.
4. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї наприкінці VII ст. до н.е. – у п. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика).
5. Правовий статус населення в античних державах Північного Причорномор'я.
6. Форми державного правління та органи влади й управління античних держав Північного Причорномор'я.
7. Основні риси права в античних державах Північного Причорномор'я.
8. Скіфські ранньодержавні утворення (виникнення, органи влади та управління, правові звичаї).
9. Причини та передумови виникнення державності у східних слов'ян. Теорії про походження державності у східних слов'ян.
10. Суспільно-державний лад Київської Русі.

11. Джерела права Київської Русі.
12. Руська правда: походження, списки, редакції.
13. Основні риси права власності та зобов'язального права за Руською Правдою.
14. Шлюбно-сімейне право Київської Русі.
15. Основні риси кримінального права за Руською Правдою.
16. Суд та процес у Київській Русі.
17. Суспільно-державний лад князівств Русі у період феодальної роздробленості.
18. Особливості суспільно-державного ладу Галицько-Волинського князівства.
19. Джерела, пам'ятки права, основні риси права Галицько-Волинського князівства.
20. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Великого князівства Литовського.
21. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Польського королівства, Речі Посполитої.
22. Джерела та основні риси права в Україні у XIV- до сер. XVII ст.
23. Державні унії Польщі та Литви. Їх наслідки для України.
24. Військово-адміністративна організація Запорізької Січі.
25. Право Запорізького козацтва. Реєстрове козацьке військо.
26. Формування першої національної незалежної держави України в середині XVII ст.
27. Державне право України періоду формування національної козацької держави сер. XVII ст.
28. Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.
29. Переяславська Рада та Березневі статті 1654 р.: історико-правові погляди на зміст і значення цього договору.
30. Державно-правовий стан українських земель в складі іноземних держав в другій половині XVII ст.
31. Гетьманські статті – юридичне оформлення правовідносин України з Московією у другій половині XVII ст.
32. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
33. Наступ російського абсолютизму на українську державність, ліквідація автономії у XVIII ст.
34. Джерела і пам'ятки права в Україні у XVIII – на початку XIX ст. Спроби кодифікації.
35. Основні риси права в Україні у XVIII – на початку XIX ст.
36. Джерела права в українських губерніях Російської імперії у др. пол. XIX ст.
37. Джерела та основні риси права Кримського Ханства (сер. XV – сер. XVIII ст.).
38. Суспільно-політичний лад і право на Правобережжі та західноукраїнських землях у XVIII ст. Включення правобережних та південних українських земель до складу Росії.

39. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії (друга половина XVIII - перший половина половині XIX ст.).

40. Загальна характеристика буржуазно-демократичних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.

41. Селянська реформа 1861 р. в Україні.

42. Фабричне законодавство в Україні у другій половині XIX ст.

43. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи в Україні.

44. Військова реформа 1874 р.

45. Поліцейська реформа другої половини XIX ст.

46. Судова реформа 1864 р. в Україні.

47. Загальна характеристика контрреформ 80-90 рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.

48. Джерела та пам'ятки права, що діяли в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.

49. Основні риси права в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.

50. Революційні події 1848-1849 рр. в Австрійській імперії, їх вплив на державно-правове життя в Західній Україні.

51. Суспільно-політичний лад і право на західноукраїнських землях в складі Австро-Угорської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст.

52. Державно-правова думка в Україні у другій половині XIX ст.

53. Зміни в суспільно-політичному ладі України в ході революції 1905-1907 рр.

54. Столипінські реформи. Їх особливості в Україні.

55. Основні риси державного (конституційного) права Російської імперії на поч. XX ст.

56. Державна Дума в Росії. Виборча система.

57. Діяльність депутатів від українських земель в державній Думі.

58. Джерела, пам'ятки права та основні риси права, яке діяло на українських землях на початку XX ст. в складі Російської імперії.

59. Зміни у воєнно-політичному режимі українських земель в складі Російської імперії в 1914-1916 рр.

60. Основні риси права України в умовах надзвичайного стану періоду першої світової війни.

61. Лютнева революція 1917 р. її особливості в Україні.

62. Органи Тимчасового уряду та Ради в Україні після Лютневої революції 1917 року.

63. Організація та діяльність Центральної Ради (березень-листопад 1917р.).

64. Створення Української Народної Республіки (УНР).

65. Створення Української Соціалістичної Радянської республіки.

66. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.

67. Право УНР періоду Центральної Ради.

68. Держава і право України періоду гетьманату П.Скоропадського.
69. УНР за часів Директорії.
70. Західноукраїнська Народна республіка – ЗУНР.
71. Відновлення та остаточне ствердження УРСР. Конституція УРСР 1919 р.
72. Правове оформлення режиму «воєнного комунізму».
73. Законодавче забезпечення здійснення нової економічної політики.
74. Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу.
75. Конституційне (державне) право УСРР (1921-1929 рр.).
76. Перша кодифікація права в УРСР. Конституція УРСР 1929 р. Основні риси права України 20-тих років.
77. Західноукраїнські землі в складі іноземних держав у 20-30-х рр. XX ст. Їх державно-правове життя.
78. Державно-правові питання суцільної колективізації сільського господарства. Масові репресії.
79. Утвердження адміністративно-командної системи управління, тоталітарно-репресивного державного режиму. Конституція СРСР 1936 р.
80. Конституційне право УСРР (30-ті рр. XX ст.)
81. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.
82. Проголошення Карпатської України (1939 р.).
83. Зміни в органах влади і управління УРСР в період Великої Вітчизняної війни.
84. Спроби відродження української державності та рухи опору в Україні у 1941-1945 рр.
85. Основні риси права України в роки Великої Вітчизняної війни.
86. Державно-правовий лад УРСР в повоєнні роки. Спроби десталінізації та демократизації Радянської влади.
87. Державно-правовий лад УРСР з середини 50-тих до середини 80-тих років. Друга кодифікація радянського права. Конституція УРСР 1978 р.
88. Демократичні зміни у праві УРСР (1985-1991 рр.).
89. Становлення та розбудова незалежної України: конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-1996 рр.).
90. Проведення реформ та зміни у державно-правовій системі України в сучасний період.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;

- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок студентом (студентом, слухачем) з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи (контрольні роботи, реферати, есе) , отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Студент (студент, слухач), який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед)} = \left(\left(\frac{\text{Результат навчальних занять} + \text{Результат самостійної}}{2} \right) \cdot 10 \right)$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках студентів (студентів, слухачів), залікових книжках. ***Присутність студентів (студентів, слухачів) на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо студент (студент, слухач) не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переведення результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності студентів (студентів, слухачів), становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)}}{\text{підсумковим контролем}} + \frac{\text{Кількість балів за підсумковим контролем}}{\text{підсумковим контролем}}$$

Студент (студент, слухач), який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Студентам (студентам, слухачам), які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Студенти (студенти, слухачі), які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, вирішити практичне завдання тощо.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
			Оцінка	Пояснення
12	97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
11	94-96			
10	90-93			
9	85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
8	80-84			
7	75-79		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
6	70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
5	65-69			
4	60-64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.

3	40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
2	21-40			
1	1-20		F	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література, інформаційні ресурси в Інтернеті

10.1. Рекомендована література

Основна:

1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с.

2. Історія держави і права України : підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. – Х. : Право, 2013. – 704 с.

3. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с. [Електронний ресурс]–Режим доступу: http://pravnyk.info/spb_idpu.htm; http://adhdportal.com/book_3121.html; http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-682.htm.

http://kafedr.at.ua/board/istorija_derzhavi_i_prava/istorija_derzhavi_i_prava_ukrajini_u_2_kh_tomakh_tom_i_za_redakcieju_v_ja_tacija_a_j_rogozhina_v_d_goncharenka/4-1-0-54 Том 2. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 580 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pravnyk.info/spb_idpu.htm

4. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В. Д. Гончаренка.— 3-тє вид., перероб. Уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький.— К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pravo.biz.ua/category/istoriya_deravy_i_prava_ukrajiny/

5. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. – 348 с.

6. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.

7. Історія держави і права України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://adhdportal.com/book_3122.html

8. Історія права [Електронний ресурс] – Режим доступу https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F:%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0

Додаткова:

1. Антологія української юридичної думки. В 10 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. — К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002-2004.

2. Андрусишин Б. Юридичні та фактичні підстави незалежності Української держави / Б. Андрусишин // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / засн. Президія Акад. правових наук Укр. — 2012. — № 4. — С. 114-122.

3. Бойко І. Боротьба українського народу за державну незалежність у 1917-1921 рр. : уроки для сучасної України / І. Бойко // Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. — 2016. — № 1. — С. 182-191.

4. Бондарук Т.І. Історико-правові есе / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Відпов. ред. І. Б. Усенко. К.: ФОП Грінь Д. С., 2017. 248 с.

5. Буша Н.Д. До питання участі народу в управлінні державними справами в Київській Русі, Литовсько-Руській державі та Речі Посполитій / Н.Д. Буша // Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — 2010. — № 4 (№ 50). — С. 108-113.

6. Ващук Д.П. - Формування правової культури Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст. // Український історичний журнал. — 2014. — №1- С.59-72. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://histans.com/JournALL/journal/2014/1/5.pdf>

7. Ващук Д.П. Становлення та розвиток правової системи Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст.: на прикладі Київщини й Волині. // Український історичний журнал. — 2015. — №2- С.99-112. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?libid=10173>

8. Винник Н.М. Історико-правові аспекти становлення української державності в Закарпатті (1918-1939 рр.) / Н.М. Винник // Південноукраїнський правничий часопис. — 2011. — № 1. — С. 237-240.

9. Гавриленко О.А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. - перша половина VI ст. н. е.) : монографія / О.А. Гавриленко. — Харків : Парус, 2006. — 352 с.

10. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: стародавня доба: навчальний посібник. – Харків: ХНУВС, 2011. – 64 с. [Електронний ресурс]–Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/604659/>
11. Гай-Нижник П. IV Універсал Української Центральної Ради – проголошення незалежності УНР [Електронний ресурс] / П. Гай-Нижник. // Особистий сайт – Режим доступу:http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/video_iv_universal..php
12. Гай-Нижник П. Акт злуки УНР та ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України [Електронний ресурс] / П. Гай-Нижник. // Особистий сайт – Режим доступу:<http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/172doc.php>
13. Грозовський І.М. Право Нової Січі (1734 – 1775 рр.): Навч. посібник. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. – 108 с.
14. Гуржій О.І. Політико-адміністративне й територіальне реформування Гетьманщини у XVIII ст.: причини, перебіг, наслідки. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 80 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7596-6/978-966-02-7596-6.pdf>
15. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. – Т. 1: (1648–1649 рр.) / Упорядн. о. Ю. Мицик; Редколегія: В. А. Брехуненко, Д. В. Бурім, О. О. Маврін, П. С. Сохань, Г. К. Швидько. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Канадський інститут українських студій (Едмонтон). – К., 2012. – 680 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2013/07/>; <http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2013/07/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0-%D0%92%D0%B8%D0%B7%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-1-%D0%A2.-2-1650%E2%80%931651.pdf> – Т. 2: (1650–1651 рр.) / Упорядн. о. Ю. Мицик. – К., 2013. – 704 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Mytsyk_Yurii/Dzherela_z_istorii_Natsionalno-vyzvolnoi_viiny_ukrainskoho_narodu_16481658_rr__T_2_16501651.; http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0_%D0%A2.-2-1650%E2%80%931651.pdf
- Т. 3: (1651–1654 рр.) :Упорядн. о. Ю. Мицик. – К.,2014.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mirknig.com/knigi/history/1181755060-dzherela-z-storyi-naconalno-vizvolnoyi-vyni-ukrayinskogo-narodu-16481658-rr-t-3-16511654-rr.html>; http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0_%D0%A2.3-1651%E2%80%931654.pdf
- Т. 4: 1655–1658 рр. / Упорядн. о. Ю. Мицик; К., 2015. – 540 с. .[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?libid=10375>; http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0_%D0%A2.4-1655%E2%80%931658.pdf

[%BB%D0%B0_%D0%9C%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%BE%D0%BC-4.pdf](#)

16. Єфіменко Г. Статус УСРР та її взаємовідносини з РСФРР: довгий 1920 рік . – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – 367 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://histans.com/LiberUA/978-966-02-6396-3/978-966-02-6396-3.pdf>
17. Міністерства юстиції України : офіц. вид. / засн. М-во юстиції України. – 2013. – № 11. – С. 115-121.
18. Іванова А.Ю. Правосвідомість як джерело права у перехідних державах (на прикладі української революції 1917-1921 рр.) / А.Ю. Іванова // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2015. – Вип. 26. – С. 52-60.
19. Кобилецький М. Магдебургське право як джерело кодифікації українського права (XVIII - початок XIX ст.) / М. Кобилецький // Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. – 2011. – № 2. – С. 252-287.
20. Ковальова С.Г. Суб'єкти правовідносин у литовсько-руському праві XIV-XV ст. / С.Г. Ковальова // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2011. – Вип. 22. – С. 114-119.
21. Кондратюк О.В. Державно-правовий статус українців у Російській імперії (XVIII-XIX ст.ст.) / О.В. Кондратюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів. держ. ун-т внутр. справ. – 2014. – № 2. – С. 3-13.
22. Красніцький А.В. Національна та радянська державність на західноукраїнських землях у роки української революції (1917-1921 рр.) в інтерпретаціях правознавців / А.В. Красніцький // Часопис Київського університету права : укр. наук.-теорет. часопис / Київ. ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – 2012. – № 3. – С. 56-61.
23. Кресін О. В. Суспільний договір 1654 року в контексті української традиції конституціоналізму.[Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/zaice/Downloads/___1654.pdf
24. Кулеша Вітольд. Кримінальна відповідальність суддів та прокурорів за злочини проти правосуддя за Нюрнберзькими законами. Німецьким, австрійським та польським законодавством. (Переклад з польської). – Видавництво Лодзинського університету, 2013. – 520 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nsj.gov.ua/files/1472627550Crimen_%D0%92%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B4%20%D0%9A%D1%83%D0%BB%D0%B5%D1%88%D0%B0.pdf

25. Кульчицький П. Законодавство Західно-Української Народної Республіки: проблеми дослідження / П. Кульчицький // Вісник Львівського університету. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів.нац. ун-т ім. І. Франка. Юридичний ф-т. – 2012. – Вип. 56. – С. 111-116.
26. Логвиненко І.А. Гетьманат в Українській державі: сутність та особливості / І.А. Логвиненко // Право і безпека : Наук. журн. : засн. Хар. нац. ун-т внутр. справ. – 2010. – № 5(37). – С.42-44
27. Логвиненко І.А. Конституція Української Народної Республіки : історія прийняття, оцінки в історіографії, значення / І.А. Логвиненко // Суверенність, незалежність, конституційність : становлення та розвиток української держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 29 червня 2011 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2011.
28. Луцький М. Правовий аспект Акта злуки УНР та ЗУНР [Електронний ресурс] / Луцький М. // Науково-інформаційний вісник «Право». – 2014. – № 9. – Режим доступу:<http://iful.at.ua/NIV-9-2014/6.pdf>
29. Матвеева Т.О. Законодавство Гетьманщини у 18 ст. / Т.О. Матвеева // Форум права : електрон. наук. фахове вид. / ХНУВС. – 2016. – № 2. – С. 114-123.
30. Мельник І. Дві листопадові революції у Львові – 1848 і 1918[Електронний ресурс] / І. Мельник // Режим доступу:<http://zbruc.eu/node/14875>
31. Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О.М. Мироненко. – К. : 1995. – 328 с.
32. Нариси історії української революції 1917-1921 років.: у 2 кн. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2011. – Кн. 1 [Електронний ресурс] / [В.Ф. Верстюк (кер.) та ін.]. – 2011. – 390 с. Режим доступу:http://chtyvo.org.ua/authors/Smolii_Valerii/Narysy_istorii_ukrainskoi_revoliutsii_1917-1921_rokiv_Knyha_1/
33. Нариси історії української революції 1917-1921 років.: у 2 кн. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2012. – Кн. 2 [Електронний ресурс] / – 2012. – 464 с. Режим доступу:http://shron.chtyvo.org.ua/Verstiuk_Vladyslav/Narysy_istorii_ukrainskoi
34. Ніколаєнко Т.Б. Звичаєве право скіфської держави / Т.Б. Ніколаєнко // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіц. вид. / засн. М-во юстиції України. – 2014. – № 8. – С. 51-56.
35. «Пакти і Конституції» Української козацької держави. – Львів: Світ, 2011. – 440 с.: факсиміле. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.academia.edu/10248326/_%D0%9F%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%8B_%D0%B8_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1

%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%8B_

36. *"Договори і постанови прав та вольностей військових між яснелельможним його милістю паном Филипом Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького, і між генеральними особами, полковниками, і тим же Військом Запорозьким на спільній з обох боків раді затверджені та при вільній елекції формальною присягою від того ж яснелельможного Гетьмана підтверджені року від Різдва Христового 1710 місяця квітня дня 5": Факсиміле україномовного оригіналу [Електронний ресурс] / Державний комітет архівів України; Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Електрон. Текст. Дані. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/Konst_Orlyk.php © Центральний державний історичний архів України, м. Київ, 2010*

37. Нюрнберзький процес: Збірка матеріалів. У 8 т. — М.: Юридична література, 1987-1999. — Т. 1. 1987.— 688 с.; Т. 2. 1988.— 672 с.; Т. 3. 1989.— 656 с.; Т. 4. 1990.— 672 с.; Т. 5. 1991.— 672 с.; Т. 6. 1996.— 528 с.; Т. 7. — М. 1997.— 736 с.; Т. 8. 1999.— 792 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://militera.lib.ru/docs/da/np8/index.html>

38. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. – Х. : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – 728 с.

39. Пріцак Л.Д. Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648-1657 рр. / Л.Д. Пріцак. – Х. : Акта, 2003. – 493 с.

40. Ромінський Є.В. Категорія рівність у праві та судочинстві Давньої Русі Княжої доби / Є.В. Ромінський // Альманах права. – 2013. – №4. – С. 271-274.

41. Скоморовський В.Б. Правові основи військово-політичного договору радянських республік 1919р. / В.Б. Скоморовський // Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2012. – № 57. – С. 95-100.

42. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція ХУІІ ст. (1648 – 1676 рр.). – К, 2009. – 467 с. . [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://histua.com/knigi/ukrainska-natsionalna-revoliutsiia>

43. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах.

Том 1 Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.; Том II Статут Великого князівства Литовського 1566 року. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.; Том III Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 1 – Одеса: Юридична література, 2004. – 672 с.; Том III Статут

Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. – Кн. 2 – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.

44. Толочко О.П. Краткая редакція Правди Руської: похордження тек- сту. - К.: Інститут історії України НАН України, 2009. -136 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/ruthenica/ruthenica_2009_suppl2/ruthenica_2009_suppl2.pdf

45. Турута О.В. Становлення і розвиток ідеї прав і свобод людини в Україні / О.В. Турута, Н.А. Дубина // Право і суспільство. – 2015. – № 4 ч. 2 – С. 21-27

46. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII-XVIII ст. У 2 кн. – Кн. 1 / В. Смолій (відп. ред.), Т. Чухліб (заст. відп. ред.) НАНУ. Інститут історії України. – К.: 2018. – 610 с. Кн. 2 / В. Смолій (відп. ред.), Т. Чухліб (заст. відп. ред.). – К.: Інститут історії України, 2018. – 580 с.. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[file:///C:/Users/zaice/Downloads/0013665%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/zaice/Downloads/0013665%20(3).pdf)

[file:///C:/Users/zaice/Downloads/0013666%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/zaice/Downloads/0013666%20(6).pdf)

47. Худояр Л.В. Джерела права Запорозької Січі / Л.В. Худояр // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2015. – Вип. 26. – С. 35-43.

48. Шандра Валентина Міщанські органи станового самоврядування в Україні (кінець XVIII — початок XX ст.). — К.: Інститут історії України НАН України, 2016. — 345 с. . [Електронний ресурс] – Режим доступу :[file:///C:/Users/zaice/Desktop/0012865%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/zaice/Desktop/0012865%20(1).pdf)
<file:///C:/Users/zaice/Desktop/Шандра%20Мещанское%20самоуправление.pdf>

49. Чоп Г. П'ять спроб України оголосити незалежність: від Центральної Ради до ОУН [Електронний ресурс] / Г. Чоп. // IPress.ua. – Режим доступу: http://ipress.ua/articles/pyat_sprob_ukrainy_progolosyty_nezalezhnist_vid_tsentralnoi_rady_do_oun_26149.html

48 Яковлів А. Українсько-московські договори в ХУП-ХУІІІ віках. //Укр. іст. журн.1993, №№ 4,-6,7-8,9,11-12; 1994 №№ 1,2-3,4,6; 1995, №№ 2,6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&askAbout=journal>;
<http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10561/file.pdf>

49.Енциклопедія історії України: У 10 т. – К.: Наук. думка,Т.1 – 10: 2005 – 2013.; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?encyclohttp://www.history.org.ua/?encyclo>

50. Юридична енциклопедія: В 6 т. – К.: «Укр. енцикл.», Т. 1 – 6: 1998 – 2004.;[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/legal/>;<http://cyclop.com.ua/content/view/330/43/>

51. **Велика українська юридична енциклопедія** : у 20 т. – Х. : Право, 2016. Т. 1 : **Історія держави і права України** / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 848 с. : іл. .;[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/235/1-22.pdf>

52. **Атлас історії української державності**: Українські землі від найдавніших часів до сьогодення. – Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. – 128 с.

53. **Національний атлас України**. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/atlas/>

10.2. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. http://www.twirpx.com/files/law/igp_sng/ukraine/
2. <http://www.ukrhist.at.ua/publ/35>.
3. <http://historians.in.ua/>